

(ร่าง)บทความพิเศษ

การรณรงค์ลดเหล้าเข้าพรรษาระดับพื้นที่

โสฬวรรณ อินทสิทธิ์

สำนักวิชาการสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต

บทคัดย่อ

บทความพิเศษนี้มาจากการประเมินบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิตของการรณรงค์ลดเหล้าเข้าพรรษาระดับพื้นที่ปี 2565 มีทั้งหมดบ้านที่สำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า (สคล.) สนับสนุนการทำงานและหมู่บ้านที่ดำเนินการเอง ใน 9 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ นครสวรรค์ สงขลา นครศรีธรรมราช นครราชสีมา อุบลราชธานี ยโสธร สิงห์บุรี กรุงเทพมหานคร ใช้การสัมภาษณ์ระดับลึกและการสนทนากลุ่ม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือบุคคลที่เข้าร่วมกิจกรรมงดเหล้าเข้าพรรษา กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน ผู้บริหารผู้ประสานงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้าระดับภาคและจังหวัด ดำเนินการเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม - 30 พฤศจิกายน 2565 จากข้อค้นพบนำมาสู่ข้อเสนอแนะดังนี้ 1. ใช้กระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือสร้างการเรียนรู้ภายในอำเภอ หรือ จังหวัดเดียวกัน 2. สร้างกลไก จุดประกายให้มี “ความอยากทำ” เพื่อให้เกิดการ “ระเบิดจากภายใน” 3. กลไกเสริมแรงควรเชื่อมโยงรูปแบบวิธีการกิจกรรมที่เป็นการ “เสริมแรงภายในตัวบุคคล” ให้มากขึ้น 4. บูรณาการโครงการของ สคล. โดยเฉพาะชุมชนคนสุ่เหล้าและโพธิสัตย์น้อยให้อยู่ในพื้นที่เป้าหมายเดียวกันเพื่อเอื้อต่อผลลัพธ์ให้มากขึ้น 5. สร้างกลไกและกระบวนการทำกิจกรรมที่ต่อเนื่องในชุมชนสำหรับกลุ่มผู้ติดสุราเรื้อรัง หรือกลุ่มดื่มแบบอันตราย 6. ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการขับเคลื่อนประเด็น การลด ละ เลิก เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ผลักเข้าสู่ข้อตกลงของชุมชน ตำบล หรือท้องถิ่น

คำสำคัญ งดเหล้าเข้าพรรษา รณรงค์ ระดับพื้นที่

บทนำ

“วันเข้าพรรษา” เป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนาที่เริ่มตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยพระสงฆ์ถือปฏิบัติการเข้าพรรษาหรืออยู่ประจำในสถานที่ใดที่หนึ่งตลอดช่วงฤดูฝนเป็นระยะเวลา 3 เดือน พุทธศาสนิกชนจึงทำบุญตักบาตร ฟังเทศนาธรรม ปฏิบัติธรรม เรียกได้ว่าใช้โอกาสช่วงเข้าพรรษาเป็นช่วงเวลาพิเศษสำหรับการปฏิบัติปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและพัฒนาจิตใจของตนเอง ประเทศไทยโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า (สคล.) เห็นโอกาสของเทศกาลเข้าพรรษานี้ จึงเชิญชวนพุทธศาสนิกชนร่วมทำความดีให้ตนเอง ครอบครัวยุ ล่วง ด้วยการลด ละ เลิกเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ภายใต้โครงการรณรงค์ลดเหล้าเข้าพรรษา วัตถุประสงค์เพื่อสร้างความตระหนักที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในกลุ่มคนที่ดื่มแอลกอฮอล์ ตลอดจนสร้างความร่วมมือในกลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อาทิ ครอบครัว ชุมชน ร้านจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ให้ร่วมกันสนับสนุนการ ลด ละ เลิก ดื่มในระหว่างเทศกาลเข้าพรรษา เริ่มครั้งแรกเมื่อปี

2546 จนกระทั่งปี 2551 มีพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องตีมแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 และในมาตรา 28 ระบุให้วันเข้าพรรษา เป็น “วันงดดื่มสุราแห่งชาติ” (ทักษพล ธรรมรังสี, 2553)

กลยุทธ์สำคัญในการรณรงค์งดเหล้าเข้าพรรษา คือ 1) การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสารมวลชน โฆษณามีเดีย สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น ป้ายโฆษณากลางแจ้งขนาดใหญ่ สื่อแผ่นพับ สติกเกอร์ เสื้อ เป็นต้น 2) การจัดกิจกรรมในพื้นที่ แต่ละปีมีการกำหนดประเด็นหลักและข้อความสำคัญของการรณรงค์ ดังตาราง 1

ตาราง 1 ประเด็นหลักและข้อความสำคัญของการรณรงค์งดเหล้าเข้าพรรษาปี 2546-2565

ปี	ประเด็นหลัก	ข้อความสำคัญ
2546	งดเหล้าเข้าพรรษาเพื่อแม่	แม่ครับ เพื่อแม่ผมจะงดเหล้าเข้าพรรษา
2547	งดเหล้าเข้าพรรษาเพื่อแม่	เข้าพรรษานี้ขอให้แม่พักบ้าง
2548	งดเหล้าเข้าพรรษาเพื่อแม่	โชคยังดีแค่บาดเจ็บ
2549	แนวคิดผลกระทบทางเศรษฐกิจและ	เลิกเหล้า เลิกจน
2550	วโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา	ค่าเหล้าสองแสนล้าน, เลิกเหล้า เลิกจน, ทำความดีถวายในหลวง
2551	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ครบ 80 พรรษา	กินเหล้าเข้าพรรษาแยะ, งดเหล้าเข้าพรรษา ทำความดีถวายในหลวง
2552	ให้ครอบครัวและเพื่อนของนักดื่ม	ลูกชวนพ่อแม่เลิกเหล้า
2553	ช่วยกันเลิกเหล้า	ชวนครอบครัวเลิกเหล้า
2554		เหล้าทำลายมิตรภาพ เข้าพรรษานี้เลิกเลย
2555	ใช้ประเด็นทางศาสนาในโอกาส	เลิกเหล้า ละบาป รับบุญ
2556	ครบรอบ 2600 ปีการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า	สิ้นระฆังงดเหล้า เริ่มต้นชีวิตใหม่ เพื่อตนเอง และครอบครัว , สัญญางดเหล้าเข้าพรรษา
2557	ให้กำลังใจนักดื่มในการงดเหล้าให้ครบ	ชวน ช่วย ให้กำลังใจ คนไทยงดเหล้าครบพรรษา
2558	พรรษา	งดเหล้าครบพรรษา
2559	ผลกระทบของเครื่องตีม แอลกอฮอล์ที่	พักดับและรับอรุณ
2560	มีต่อสุขภาพ	พักดับ พักยก
2561	ชวนงดเหล้าครบพรรษา	พลังมด...ชวนงดเหล้าครบพรรษา
2562	ใช้มิติด้านสุขภาพเป็นตัวนำ ภายใต้แคมเปญ “พักดับ”	ตับจะกลับมาดี พรรษานี้เริ่มงดเหล้า, ตับกลับมาดีก่อนเข้าพรรษา, ตับกลับมาดี กลางพรรษา, ตับกลับมาดี ก่อนออกพรรษา
2563	งดเหล้าเข้าพรรษา มีสติ มีเงินเหลือ	เปลี่ยนเหล้าในมือ, สติ

	พร้อมผู้ทุกวิกฤต	
2564	ป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19	สื่อรักให้พักเหล่า
2565	งดเหล่าเข้าพรรษามหามงคล ลด ละ เลิก เหล่า บุหรี่ อบายมุข สร้างสุขให้สังคม ตนเอง และครอบครัว	ซูเปอร์แม่พ่อ พอแล้วเหล่า

ขณะเดียวกันศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ (2557, 2558, 2559, 2560, 2562) ประเมินผลการรณรงค์เพื่อสำรวจการรับรู้และความคิดเห็นต่อสื่อประชาสัมพันธ์งดเหล่าเข้าพรรษา ศึกษาพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ตลอดจนสรุปข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาสำหรับการรณรงค์ในปีต่อไป นอกจากนี้เมื่อปี 2557 มีการประเมินผลการรณรงค์งดเหล่าเข้าพรรษาในระดับพื้นที่ พบผู้เข้าร่วมลงนามปฏิญาณตนงดเหล่าเข้าพรรษาที่อยู่ในพื้นที่ทำโครงการงดเหล่าเข้าพรรษาสัมฤทธิ์ผลดีที่สุดขณะที่ผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการและอยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีโครงการมีผลสัมฤทธิ์ต่ำที่สุด (นพพล วิทย์วรพงศ์, 2558) ต่อมาในปี 2558 และ 2561 ประเมินผลระดับพื้นที่อีกพบว่าผู้ลงนามงดเหล่าเข้าพรรษาในหมู่บ้านปฏิบัติการ (มี สคส. สนับสนุน) เกิดประสิทธิผลมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเปรียบเทียบและไม่ได้ลงนามงดเหล่าเข้าพรรษา (วารจนา จิรรัตนโสภา, 2559) การรับรู้ความตั้งใจเข้าร่วมกิจกรรมงดเหล่าเข้าพรรษา และผู้เข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มหมู่บ้านที่มี สคส. สนับสนุนดีกว่ากลุ่มหมู่บ้านเปรียบเทียบ อย่างไรก็ตามไม่มีหลักฐานยืนยันอย่างชัดเจนว่าผลที่พบ และความแตกต่างของการลด ละ เลิก ดื่มในอาสาสมัครระหว่างหมู่บ้านปฏิบัติการและหมู่บ้านเปรียบเทียบเกิดจากกิจกรรมงดเหล่าเข้าพรรษาของโครงการ (สาวิตรี อัจฉนาภรณ์กรชัย และคณะ, 2562) จากการรณรงค์เป็นประจำทุกปีและผลการประเมินที่ผ่านมา เกิดประเด็นที่เป็นความท้าทายและโอกาสพัฒนาของการรณรงค์งดเหล่าเข้าพรรษาคือ “ทำอย่างไรให้เกิดการรณรงค์ในหลาย ๆ พื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่เริ่มดำเนินการรณรงค์เอง” ด้วยเหตุนี้ปี 2565 จึงประเมินผลการรณรงค์งดเหล่าเข้าพรรษาระดับพื้นที่อีกครั้ง โดยศึกษาบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิตใน 9 จังหวัด 16 หมู่บ้าน/ชุมชน มุ่งหาคำตอบทำอะไรรอย่างไร เพราะอะไร ข้อค้นพบที่ได้นำไปสู่ข้อเสนอแนะต่อไป รายชื่อพื้นที่ดำเนินการดังตาราง 2

ตาราง 2 รายชื่อพื้นที่ดำเนินการ : ชุมชน/หมู่บ้านรายภาค

จังหวัด	พื้นที่มี สคล. ร่วมดำเนินการ	พื้นที่ดำเนินการเอง
เชียงใหม่	หมู่ที่ 6 บ้านหม้อและหมู่ที่ 4 บ้านป่าดิว ต.สันโป่ง อ.แมริม	หมู่ที่ 4 บ้านสันทรายหลวง ต.สันทรายหลวง อ.สันทราย
นครสวรรค์	หมู่ที่ 4 บ้านหนองยาว ต.หนองกระเจา อ.ชุมแสง	หมู่ที่ 1 บ้านท่ามะขามเอน ต.มหาโพธิ อ.เก้า เหลียว
สงขลา	หมู่ที่ 17 บ้านควนเหนือ ต.ท่าช้าง อ.บางกล่ำ	หมู่ที่ 1-7 ต.ทุ่งขี้มัน อ.นาหม่อม (ทั้งตำบล)
นครศรีธรรมราช	หมู่ที่ 4 บ้านนาเสน ต.บ้านเกาะ อ.พรหมคีรี	หมู่ที่ 2 บ้านมะปรางงาม ต.ละอาย อ.ฉวาง
นครราชสีมา	ชุมชนบ้านส่วยใน-นอก เทศบาลพิมาย อ.พิมาย	ต. นิคมสร้างตนเอง อ.พิมาย (ทั้งตำบล)
อุบลราชธานี	หมู่ที่ 1 บ้านหนองไข่นก ต.หนองไข่นก อ.ม่วงสามสิบ	
ยโสธร		หมู่ที่ 5 บ้านสองคร ต.กุดชุม อ.กุดชุม
กรุงเทพมหานคร	ชุมชนการเคหะทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่	ชุมชนโพธิ์เรียง เขตบางกอกน้อย
สิงห์บุรี	หมู่ที่ 8 บ้านขุนโลก ต.ถอนสมอ อ.ท่าช้าง	หมู่ที่ 1-5 ต.วิหารขาว อ.ท่าช้าง (ทั้งตำบล)

ผลและข้อเสนอแนะ

1.บริบท : ที่มาของการเริ่มทำรณรงค์ดเหล้าเข้าพรรษา หรือแรงจูงใจที่ยังคงทำการรณรงค์อย่างต่อเนื่องพบความต้องการทำความดีเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญ โดยเฉพาะชวนทำความดีถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 จากนั้นจึงรณรงค์ดเหล้าเข้าพรรษาซ้ำมาอย่างต่อเนื่องจนเป็น “ประเพณี” นอกจากนี้มีแรงกระตุ้นจากผู้นำ หน่วยงานหรือเครือข่าย ตลอดจนการทำงานด้านบำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพยาเสพติดและชมรม to be number 1 ในชุมชน ดังตัวอย่างข้อมูล

“ปี 2539 เป็นปีที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ครองราชย์ครบ 50 ปี ผู้ใหญ่บ้านได้ประชุมลูกบ้านท่ามะขามเอน สอบถามกันว่าทำอะไรถวายในหลวงดี ก็มีการเสนอว่าให้ร่วมมือ ร่วมใจกันหยุดดื่มสุราในช่วงเข้าพรรษา 3 เดือน เพื่อถวายในหลวง เพราะทุกคนในที่ประชุมเห็นว่าเวลาประชุมแม่ครัวก็ดื่มเหล้า คนในที่ประชุมบางคนก็ดื่มเหล้ากัน “พวกเราน่าจะหยุดดื่มเหล้าถวายในหลวงรัชกาลที่ 9” นี้เป็นต้นความคิด” (แกนนำชุมชน พื้นที่ทำเองนครสวรรค์)
“ถอนสมอ ท่าช้าง เขาก็จะน่าจะมี สอง พ้อยเด่น หนึ่ง คือ กลไกที่เป็นผู้นำชุมชน สองทีมงานทูป็นัมเบอร์วัน อันนี้เขาก็เด่น แล้วเป็นตัวชูโรง ชูกิจกรรมให้เค้าเรียกว่า เอากิจกรรมเป็นตัวรวมคน เป็นแหล่งรวมหลัก บวร”

(เจ้าหน้าที่ สคส. พื้นที่ สคส. สิงห์บุรี)

“จริง ๆ ทางผู้นำก็ไม่ได้ไปบังคับ พอถึงเข้าพรรษาใครอยากมาร่วมกิจกรรมตรงนี้ก็โอเค ไม่ได้กะเกณฑ์ ว่า หมู่นั้น ต้องเท่านั้นคน หมู่นั้นต้องเท่านั้นคนไม่ได้กะเกณฑ์ เอาสมัครใจ ตามนี้ก็ประเพณีชาวบ้าน คนที่ดื่มสรรพสุราเสเฮฮา สมมติว่ามีอยู่ที่ไหน หยุดเข้าพรรษาไปสาม เหลือสอง ก็เลย เอ้า หยุดกันด้วยดีกว่า เลยหยุดกันหมด เหมือนที่ผม พูด มันเป็นประเพณีแล้ว บางคนเค้าไม่ได้มาร่วมกิจกรรมแต่เค้างดเหล้า เป็นประเพณีทุกปี พอถึงทุกปี เค้าจะหยุด ไม่ต้องมาร่วมกิจกรรมไม่ต้องมาปฏิบัติอะไรทั้งนั้น” (แกนนำชุมชน พื้นที่ สคส. นครศรีธรรมราช)

“ผมสูบบุหรี่ กินเหล้า เสพยาเสพติด เรียกได้ว่า ทุกอย่าง จนชาวบ้านไม่ยุ่งกับผม ผมไม่กล้ามองหน้าใคร จนมามี หมอเอ็งเข้ามา มีให้มาบำบัดในชุมชน ตอนแรก ผมซีโมไซด์ วนดู ตรงที่เค้าทำกิจกรรมกัน สองอาทิตย์ กว่า จะ มาร่วมทำ เลิกยาเสพติด ตั้งแต่ ปี 63 ปี นี้เข้าปีที่ สาม เลิกยาเสพติดก่อน แล้วก็ตามมาด้วย เหล้า ปีแรกยังรู้สึก มีความอยากบ้างเล็กน้อย แต่ก็หยุดได้ ปีที่สอง ก็เริ่มเฉย ๆ ไม่ค่อยรู้สึกอะไร พอมาปีนี้ สบาย ๆ” (ผู้เข้าร่วมงดเหล้า เข้าพรรษา พื้นที่ทำเอง สิงห์บุรี)

ด้านนโยบาย มีความร่วมมือระหว่างกระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงสาธารณสุขโดยมีหนังสือราชการ จากคณะกรรมการนโยบายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข ถึงปลัดกระทรวงมหาดไทย ลง วันที่ 30 พค. 2565 เรื่องขอความร่วมมือจัดกิจกรรมงดเหล้าเข้าพรรษาประจำปี 2565 จากนั้นมีหนังสือราชการ จากกระทรวงมหาดไทยถึงผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดขอความร่วมมือสนับสนุนการจัดกิจกรรมวันงดดื่มสุรา แห่งชาติประจำปี 2565 ศาลากลางจังหวัดจึงมีหนังสือราชการแจ้งเวียนถึงหัวหน้าส่วนราชการทุกแห่งทุกอำเภอ หน่วยงานระดับตำบลรับแจ้งจากอำเภออีกที ดังตัวอย่างข้อมูล

“เรื่องรณรงค์ งดเหล้า ของทางเรา ก็มีหนังสือแจ้งขอความร่วมมือ กับ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เราจะทำงานโดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน” (นายอำเภอท่าช้าง สิงห์บุรี)

“นโยบายอำเภอ กำหนดให้สถานที่ราชการทุกหน่วยงานในเขตอำเภอเป็นเขตปลอดเหล้า ปลอดบุหรี่ ปลอด อบายมุข มอบให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านสอดส่องดูแล แต่ละตำบลต้องมีหมู่บ้านงดเหล้าเข้าพรรษาดำบลละ 1 แห่ง” (แกนนำชุมชน พื้นที่ทำเอง นครสวรรค์)

หลายแห่งมีการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือหรือเรียกกันสั้น ๆ ว่า “MOU” ระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน ระหว่างผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน หรือระหว่างชุมชนด้วยกันเอง ดังตัวอย่างข้อมูล

“ที่นี่เป็นที่แรกที่ทำให้ชาวบ้านกลุ่มเป้าหมาย คนที่ได้รับ ผู้ที่มีผลได้ผลเสียกับ พรบ.เหล้า ซึ่งก็คือ ร้านค้า เราทำ ข้อกำหนดออกมา ให้ชัด ๆ แล้วมา MOU ร่วมกันระหว่าง ผอ.เขต ตำรวจ ผู้กำกับ ทำกับ ร้านค้า เช่น MOU ว่า เราร่วมรับรู้และร่วมปฏิบัติตามด้วยกันนะ อย่างน้อยก็เป็นชุมชนนำร่องอย่างน้อยก็ทำให้เห็นว่ากฎหมายก็มีแล้วนะ ต้องช่วยกันปฏิบัติตาม เราไม่เน้นตรวจจับ” (แกนนำชุมชน พื้นที่ทำเอง กรุงเทพฯ)

“ปี 2565 เริ่มจากผู้ใหญ่บ้านได้ไปเป็นเครือข่ายของบ้านหม้อและได้ไปเซ็น MOU กับทางเทศบาล และในหมู่บ้าน ที่ทำกิจกรรมงดเหล้าเข้าพรรษามาก่อนแล้วเป็นเวลาหลายปี และมีกิจกรรมงดเหล้าในงานศพมาก่อน รวมทั้งการ

งดอบายมุขและน้ำหวาน น้ำอัดลม” (แกนนำชุมชน พื้นที่ สคล. เชียงใหม่)

“นโยบาย จังหวัด อำเภอก็จะเป็นเชิญชวนทั่วไป เช่น งดเหล้าเข้าพรรษา ให้อำเภอก็เป็นแกนในการประชาสัมพันธ์ แต่กิจกรรมงดเหล้า นี่เรา มาชวนร่วมคิดร่วมทำกันเอง” (แกนนำชุมชน พื้นที่ สคล. นครศรีธรรมราช)

อีกหนึ่งปัจจัยสำคัญคือ **ผู้นำทำ** โดยเฉพาะผู้นำอย่างเป็นทางการ ได้แก่ ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการชุมชน เนื่องจากมีอำนาจในการตัดสินใจ มีความเข้าใจบริบทพื้นที่ หากผู้นำ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการลด ละ เลิก ดื่มแอลกอฮอล์ด้วยแล้วยังมีส่วนช่วยการขับเคลื่อนงานได้มากขึ้นเพราะ เข้าใจธรรมชาติของคนดื่มและสามารถเสริมสร้างแรงจูงใจให้เกิดกำลังใจในการลด ละ เลิกดื่มได้ ดังตัวอย่างข้อมูล “ก่อนที่เราจะเริ่มเข้าพรรษา จริง ๆ ที่ผ่านมามาเราให้ แกนนำชุมชน คณะกรรมการชุมชน ผู้นำเป็นต้นแบบก่อน เพราะเราเชื่อว่า เรากำลังจะพูดถึงเรื่องการชวนคน มันต้องมีตัวแบบสิ ไม่ใช่ว่า ไอ้คนชวน ยัง แหม เต็มที่อยู่เลย เราทำตัวแบบก่อน เราต้องเลือกว่า ใคร เราต้องเลือกตัวแบบก่อนว่า เราต้องการหาคนไปชวนคน คนนั้นต้องมี คักยภาพ ในการชักชวน” (แกนนำชุมชน พื้นที่ทำเอง กรุงเทพฯ)

“ผมก็อยากอาสาทำการเมือง คือ ถ้าผมมาทำการเมือง จะมีทรัพยากร มีอำนาจ มีกฎหมาย เราสามารถชักนำ คนอื่นได้ บังคับเขาได้เพราะเรามีอำนาจ บางครั้งเราชักจูงเขาเพื่อให้เขามาอยู่ในเส้นทางที่ถูกต้องที่ดี ที่มีความสุข มันก็ต้องเริ่มจาก สำนึก นี่คือจุดเปลี่ยน เกือบยี่สิบปีแล้วที่ผมเปลี่ยนตัวเอง จนชาวบ้าน เขาเห็นว่า คนนี้เชื่อถือได้ ถ้าเรายังกินเหล้า คนก็ไม่ไว้วางใจ” (นายก อบต. พื้นที่ทำเอง สงขลา)

“ที่เข้าร่วมกิจกรรม เพราะเราเป็นผู้นำ ต้องเป็นแบบอย่าง อีกอย่างเป็นเรื่องที่นายกให้แนวทาง กิจกรรมมีมาพบ กันทุกวันพระ สวดมนต์ไว้พระ นั่งสมาธิ จิตอาสา 12 สัปดาห์” (แกนนำชุมชน พื้นที่ทำเอง สงขลา)

“มีแกนนำ คือ ผู้ใหญ่บ้านที่คอยดูแลช่วยเหลือลูกบ้าน ดูแลสิทธิทุกอย่างของลูกบ้าน และก็มีพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทาง จิตใจ ทั้งผู้ใหญ่บ้านและพระสงฆ์เป็นแกนหลักในการทำงาน จนถึงปีนี้” (แกนนำชุมชน พื้นที่ทำเอง นครสวรรค์)

“เริ่มเป็นพ่อหลวง ตั้งแต่ปี 2552 หลังจากได้เป็นพ่อหลวงแล้ว งดเหล้าเข้าพรรษามาตลอดทุกปี” (แกนนำชุมชน พื้นที่ สคล. เชียงใหม่)

“จุดเริ่มต้นที่ทำเพราะ ตั้งแต่ ปี 55, 56 ตอนนั้นก็เหมือนตัวผมเองที่เข้ามาแล้วก็เพราะรองผู้ว่าตอนนี้ ตอนนั้นแก เป็นนายอำเภอที่นี่แล้วแกเป็นคนกินเหล้าหนัก ตอนนั้นก็นั่งดื่มกันทุกวัน ตานี้แกไปรับปากกับแม่บ้านว่า เข้าพรรษาจะหยุด พอเข้าพรรษาท่านก็หยุด แกก็ไม่ได้ชวนผมหรอก เราเห็นท่านหยุดเราก็เอาตัวอย่างด้วย ก็เลย ทำทุกรอบ” (แกนนำชุมชน พื้นที่ สคล. นครศรีธรรมราช)

บริบทตามธรรมชาติที่มีในทุกชุมชนคือ ต้นทุนทางธรรมชาติ ต้นทุนทางสังคม วัฒนธรรมประเพณี คติ ความเชื่อที่มีผลทั้งเชิงบวกโดยมีการถ่ายทอดจากรุ่นผู้สูงวัยไปสู่เด็กและเยาวชน ผ่านการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ ร่วมกันในเวลาว่าง สำหรับผลเชิงลบ อาทิ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ยังคงเป็นสัญลักษณ์ของความไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ของเจ้าภาพทั้งงานบุญ งานโสก เทศกาล งานเลี้ยงต่าง ๆ เป็นรางวัลสำหรับคนในชุมชนที่มาช่วยทำงานบ้าน เจ้าภาพ ช่วยบำรุงสุขภาพช่วยเจริญอาหาร ดังตัวอย่างข้อมูล

“ถอนสมอ มีวัดโบสถ์อยู่หมู่ 6 เป็นวัดเก่าแก่สร้างขึ้นเมื่อปี 1370 ที่สำคัญคือพระครูนาครคิตต์คณาภิรักษ์ เจ้าอาวาสวัดแต่ตั้งเมื่อปี 33 เป็นรองเจ้าคณะจังหวัดสิงห์บุรีแต่ตั้งปีนี้ ท่านมีความรู้เรื่องสมุนไพรบำบัดรักษาผู้ติดเชื้อเสฟติดและสูรามาตั้งแต่ปี 35 โดยใช้การตั้งสัจจะอธิษฐาน รัพยาสมุนไพรสามารากไปกินที่บ้าน ปี 61 นี้มีการตั้งกองทุนวันละบาทใช้แนวคิดของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จันทบุรีทำเพื่อประโยชน์ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ กิจกรรมของตำบลบ้างครั้งก็ขอสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนวันละบาท” (แกนนำชุมชน พื้นที่ สคส. สิงห์บุรี)

“ที่สำคัญคือ เรามีพระเจ้าตากเป็นตัวเชื่อมด้วย คือเราคนแถวนี้จะเป็นลูกหลานพระเจ้าตากนะ แล้วพื้นที่เค้าเห็นความสำคัญเพราะได้ยกขึ้นเป็นวัฒนธรรม สถานที่บางส่วนจะมีกรมศิลป์เข้ามาปกป้อง ได้รับการขึ้นทะเบียนพระเทพเสด็จแล้วด้วยอย่างวันอินทศิรี ก็มีพระพุทธรูปหิ้งค์นะ เชื่อมโยงกันหมด พื้นที่นี้เป็นชุมชนดั้งเดิม เป็นพี่เป็นน้องไม่มีคนภายนอกอย่างผมเป็นผู้นำ ก็ดึงมาทำกิจกรรมร่วมกันได้ง่าย แล้วเราจะไม่มีเฮฮาป่าตีนิ้วดี เหมือนงานศพ เค้าสร้างเป็นนิสัย เคารพต่อสถานที่ พุดง่าย ๆ โนโซนของอำเภอพรมหศิริ ไม่มีการพนันในวัด อีกอย่างชาวบ้านให้ความเกรงใจ ให้ความเคารพสถานที่” (แกนนำชุมชน พื้นที่ สคส. นครศรีธรรมราช)

“แต่ก่อนทำเหล้า ต้มเอง ใช้ในงานเลี้ยง ปีใหม่ มีงานเดือนยี่ ประเพณีข้าวใหม่ ยี่เบ็งเบ็งปืด(ตักบาตรเที่ยงคืน)กินเรื่อย ๆ ทุกวัน เดียวนี้งานวันเกิดงานบุญงานช่วยงานบ้านใหม่งานเลี้ยงงานย่อย ๆ กินเหล้าหมด” (ผู้ต้ม พื้นที่ สคส. เชียงใหม่)

“เคยเข้าร่วมงดเหล้าของทางเทศบาล แต่ปีนี้ไม่ลงซื้อตเหล้าเข้าพรรษา ก็มีกินบ้าง กินแล้วกินข้าวอร่อย” (ผู้ต้ม พื้นที่ทำเอง เชียงใหม่)

“ไม่อยากให้วัฒนธรรมสูญหายเลยสอนหนังตลุง กลองยาว โนราให้เด็ก ๆ เค้าก็ได้รายได้พิเศษกันด้วย” (แกนนำชุมชน พื้นที่ สคส. สงขลา)

อนึ่ง สถานการณ์ทางสังคมและสุขภาพที่มีผลต่อการณรงค์ในปี 2565 คือ การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ตั้งแต่ปี 2563 นำท่วมในพื้นที่ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่างเดือนกันยายน – ตุลาคม 2565 การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่จังหวัดสงขลา เหล่านี้ส่งผลต่อพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และวิถีการใช้ชีวิต รวมทั้งการจัดกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน ทั้งเชิงลบและบวก อาทิ รายได้ลดลง ไม่สามารถจัดระหว่างช่วงเวลาก่อนการเลือกตั้ง การจัดกิจกรรมรวมกลุ่มต้องเป็นขนาดเล็กใหญ่ พฤติกรรมตั้งวงดื่มหรือปริมาณการดื่มลดลง ดื่มคนเดียวมากขึ้น เรียนรู้และติดต่อสื่อสารกันด้วยสื่อออนไลน์มากขึ้น ชุมชนใช้วิถีแตกต่าง ๆ เป็นโอกาสให้ผู้ร่วมกิจกรรมงดเหล้าเข้าพรรษาร่วมกิจกรรมแบบจิตอาสา ดังตัวอย่างข้อมูล

“ช่วงโควิดนี้ แย่มาก ลูกค้าไม่มา ซื้อมากกลับบ้าน โควิดช่วงแรก นี้ คนกินที่บ้านแต่ร้านเรายังเปิด เค้าซื้อมากกลับบ้าน ซื้อกลับบ้าน รายได้ก็น้อยกว่าที่คนนั่งกินในร้าน มาตอนนี้เหมือนเริ่มจะดี แต่ก็มีอย่างอื่น เข้ามาอีก (หมายถึง น้ำท่วม)” (เจ้าของร้านอาหารผู้หญิง พื้นที่ สคส. สิงห์บุรี)

“ยอดขายไม่ดีตั้งแต่โควิด 2 ปีแล้ว คนไม่สูงส่ง ตั้งวง พอช่วงหลังออกพรรษา คนซื้อเหล้าลดนะ ขายไม่ค่อยออก” (เจ้าของร้านค้า พื้นที่ ทำเอง ยโสธร)

“ช่วงโควิดนี้ พ่อแม่ ผู้ปกครองเด็ก เรียนรู้การใช้สื่อออนไลน์กันเยอะแ่งขึ้น เพราะเด็กเรียนออนไลน์กัน ครูก็ต้องติดต่อกันทางไลน์ กลุ่มไลน์ ทำให้คนโตได้ทำเป็นกัน” (ครูผู้หญิง พื้นที่ สคส.สิงห์บุรี)

“ไม่ว่าจะโควิดหรือน้ำท่วม คนที่กิน ก็ยังกินอยู่ดี ไม่ใช่ว่า โควิดหรือน้ำท่วมจะทำให้คนเลิกกินนะ แต่ มีส่วนที่ กินอะไรที่ราคาถูกลง อย่างเมื่อก่อนกินเหล้า ขวดละ 200 ก็เปลี่ยนมาเป็นกินเบียร์ขวดละ 60” (ลูกจ้างผู้หญิงร้านค้า พื้นที่ สคส.สิงห์บุรี)

“โควิด นี่ทำให้เราต้องปรับการทำงาน มาเน้นสื่อออนไลน์มากขึ้น จากกิจกรรมกลุ่มใหญ่ ต้องเปลี่ยนมาเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ห้า หก คน” (เจ้าหน้าที่ สคส. พื้นที่ สคส.สงขลา)

“ก่อน 25 สิงหาคม ทำอะไรไม่ได้เลยทางชุมชนxor้องจะได้ไปรงใส ต้องรอให้เลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านก่อน” (แกนนำชุมชน พื้นที่ สคส.สงขลา)

“โควิดรายได้ไม่ดี จะไปซื้อเหล้าก็ มัน ฟุ่มเฟือย” (ผู้ร่วมกิจกรรม พื้นที่ทำเอง เชียงใหม่)

“ตอนกินเหล้ามันไม่ได้ใส่หน้ากาก จะติดโควิดเอาอีก” (ผู้ร่วมกิจกรรม พื้นที่ สคส. เชียงใหม่)

“น้ำท่วมเมื่อก่อนยายน ก็ได้พวกงดเหล้ามาช่วยขนเต็นท์ทำที่อยู่ชั่วคราว อพยพย้ายของช่วยเหลือผู้ประสบภัย ก็ได้พวกเค้าเป็นจิตอาสาชุมชนด้วย” (นายก อบต. พื้นที่ทำเอง สิงห์บุรี)

ความแตกต่างระหว่างวัย มีผลต่อการรับรู้ตีความหมายของการรณรงค์ ดังตัวอย่างข้อมูล

“รู้ว่ามีการรณรงค์งดเหล้าเข้าพรรษา แต่ไม่ได้สนใจเข้าร่วม เพราะปกติจะดื่มนาน ๆ ครั้งเมื่ออยากดื่มกับเพื่อน ร่วมงานที่อยู่ในเมือง คิดว่าการรณรงค์เหมาะกับวัยผู้ใหญ่ มากกว่า” (ผู้ชายอายุ 25 ปี พื้นที่ สคส. เชียงใหม่)

“ไม่ต้องมีกิจกรรมในภาพรวม หรือไม่ต้องจัดที่วัด ยังมีที่คนคิดเข้าพรรษา หรือวัดเป็นเรื่องของผู้สูงอายุ เลยเข้าไม่ถึงคนรุ่นใหม่” (ประชาชน พื้นที่ สคส.เชียงใหม่)

อย่างไรก็ตามมีบางแห่งที่สามารถทำให้การรณรงค์เป็นเรื่องของทุกคนได้ ด้วยการให้เทคนิคให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อาทิ ร้านค้า กลุ่มวัยผู้ใหญ่ กลุ่มเยาวชน ตระหนักว่าคนในชุมชนคือญาติพี่น้องกัน สร้างความมีส่วนร่วมและการทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นกระบวนการต่อเนื่อง ตลอดจนทบทวนบทเรียนร่วมกัน ดังตัวอย่างข้อมูล

“จริง ๆ เราทำ ตั้งแต่ พรบ ปีที่ 2 ก็ 12 ปีที่แล้ว ก็รุ่นพ่อเลย แล้วผมเป็นแกนนำเยาวชน แล้วเราได้รับโอกาสแบบนี้ตลอดเวลาในวงประชุม ประชุมกรรมการจะมีพวกเรา เข้าไปอยู่ในนั้นด้วย ผมว่าวิสัยทัศน์ผู้นำ คือ อนาคตมันไม่ใช่การบอกต่อ แต่มันเป็นการกระทำให้เห็นนี้แหละ เป็นวิธีคิดที่ว่า มันต้องเป็นกระบวนการต่อเนื่องมากกว่า การปล่อยให้เค้าสั่งยังสัญญาว่าจะหยุด ก็เลยเป็นที่มาของการพาไปดูละครบ้าง พาไปทำกระบวนการกับชุมชนอื่นบ้าง ไปศึกษาดูงาน แล้วก็ทำกำแพงศิลปะ เฮ้ยกำแพงมันสกปรก เด็กเค้าคิดไว้แล้ว ลุงต่อให้หน่อย อะไรที่เด็กเค้าคิด ก็เอาป่าเอาลุงมารวม มันเลยเป็นที่มาของการเห็นผลว่า กลุ่มที่สัญญาว่าจะลดละเลิกในสามเดือน นอกจากงดได้แล้ว เนี่ย ยัง มันยังทำให้เราเห็นทางนี้ ว่า วิธีการนี้เวิร์ด การทำให้เค้าไม่ว่าง การทำให้เค้าหลุด ออกมา กับสถานะเดิม บริบทเดิม ๆ มันช่วยได้มากจริง ๆ ก็เลยมามาลู่การไปถอดบทเรียน” (แกนนำชุมชน พื้นที่ทำเอง กรุงเทพฯ)

“ต้องทำอะไรให้เค้าเป็นส่วนร่วมในการแก้ไขในเรื่องนี้ได้ ชุมชนจะน่าอยู่ เป็นเรื่อง basic ครับ เช่น การขาย แอลกอฮอล์ให้เด็ก มันแน่ ๆ ละ ไอ้ นี้ก็ลูกหลานท่าน คือที่เราทำตอนนั้น เราใช้วิธีว่า “ชุมชนเราคือพี่น้องกัน” เด็กคนนี้ ป้าคนโน้นก็คือลูกหลานกัน ถ้าเราช่วยกันคือเค้าไม่ได้เสียประโยชน์จากการค้าขายเลย ยิ่งถ้าเค้าขายตาม เวลากฎหมายจะช่วยทำให้ชุมชนน่าอยู่ขึ้น ผมว่าต้องทำให้เค้าเห็นว่าเราคือพี่น้องกัน เราคือครอบครัว คือชุมชน คือญาติกัน สอง คุณจะไม่มีเสียผลประโยชน์อะไรเลย คุณเคยขาย65 ก็ยังขายเหมือนเดิม แต่แค่ขออย่าขายให้เด็ก อย่าขายนอกเวลา วันสำคัญทางศาสนา ช่วยกันหน่อยแค่นั้นเอง” (แกนนำชุมชน พื้นที่ทำเอง กรุงเทพฯ)

กล่าวได้ว่าสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนสามารถนำมาเป็นต้นทุนสำหรับการเตรียมการรณรงค์ได้ ขึ้นอยู่กับ การสร้างความเข้าใจ ความตระหนักร่วมกันของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม คนสำคัญที่สามารถขับเคลื่อน ภารกิจนี้ได้ต้องเป็นผู้นำทำและทีมงานในชุมชน ซึ่งต้องเป็นบุคคลที่มีความเข้าใจความต้องการ ธรรมชาติของกลุ่ม ต่าง ๆ สามารถผสมผสานผลประโยชน์ภาพรวมของทุกคนได้ ด้วยการคิดออกแบบงาน กิจกรรมที่เชื่อมโยงระหว่าง ต้นทุนของชุมชนกับจุดประสงค์ เป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับแต่ละกลุ่ม ซึ่งไม่เพียงแต่ผลลัพธ์โดยตรงที่เกิด ขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายเท่านั้น แต่จะพบผลลัพธ์ที่ไม่ได้คาดหวังเกิดขึ้นด้วย เช่น ทศนครีรักบ้านเกิด ความช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ความมีจิตอาสา เป็นต้น ดังนั้นการรณรงค์จึงเล้าเข้าพระราชสาสามารถขยายวงกว้างออกไปใน พื้นที่อื่น ๆ ได้อีก หากกระตุ้นให้ผู้นำในระดับพื้นที่เกิดความเข้าใจ รับรู้หรือตระหนักถึงผลกระทบด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะผลกระทบทางอ้อมที่เกิดจากเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อาทิ ความรุนแรงในครอบครัว/ชุมชน อุบัติเหตุ อาชญากรรม เพื่อกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจความอยากช่วยผู้คนที่เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม แม้เป็นช่วง ระยะเวลาสั้น ๆ ช่วงหนึ่ง

2. ปัจจัยนำเข้า : มีความใกล้เคียงกันระหว่างพื้นที่มีสคล.ร่วมดำเนินการกับพื้นที่ทำเอง ได้แก่ ผู้นำหรือผู้พาทำ และทีมงานสำคัญในพื้นที่ ได้แก่ แกนนำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) เจ้าหน้าที่ภาครัฐ (โรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล) อาสาสมัครสาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุขกรุงเทพมหานคร กรรมการ หมู่บ้าน ที่แตกต่างกันคือ ในพื้นที่ สคล. มีผู้ประสานงานสคล.ระดับจังหวัด/ระดับภาคเป็นผู้เอื้ออำนวยในการ ประสานความร่วมมือ และกระตุ้นให้เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ พื้นที่มี สคล.ได้รับสนับสนุนงบประมาณและการ สนับสนุนอื่น ๆ โดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์ ป้ายไว้นิล สื่อ ขณะที่พื้นที่ทำเองมีทั้งใช้และไม่ใช้งบประมาณ กรณีใช้ งบประมาณจัดทำเป็นโครงการขอรับสนับสนุนจากกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่นหรือตำบล กรณีที่ไม่ใช้ งบประมาณ ใช้อุปกรณ์สถานที่ที่มีอยู่ในชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งขอสนับสนุนจากวัด สำหรับผู้สมัครเข้าร่วมงด เล้าเข้าพระราชเป็นมีทั้งวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (25ปี) วัยทำงาน วัยสูงอายุ ประกอบด้วย กลุ่มเล็กทีมต่อเนื่อง กลุ่มทีม ทั่วไป กลุ่มทีมประจำ กลุ่มติดเรือซึ่งมีค้อยข้างน้อย บางพื้นที่ยังเข้าไม่ถึงกลุ่มนี้ ดังตัวอย่างข้อมูล

“คนติดจริง ๆ ยากมากในการเข้าถึง” (แกนนำชุมชน พื้นที่ สคล. กรุงเทพฯ)

“มีอยู่ 2 คน ผมไม่รู้จะทำยังไงดี บางทีมีเอะอะอาละวาด มีอาการเมื่อไรก็ช่วยกัน ต้องใช้ไม้สามง่ามมา จับส่ง โรงพยาบาล โรงพยาบาลก็แค่ฉีดยาแล้วให้กลับบ้าน ก็ยังดื่มอยู่ จะอาละวาดอีกเมื่อไรก็ไม่รู้ คนนี้อยู่กับลูกสาว

อายุ 17 เพื่อนบ้านก็เป็นห่วง กลัวจะทำอะไรลูก” (แกนนำชุมชน พื้นที่มี สคล. สงขลา)

วิธีการค้นหาผู้สมัครนอกจากการประชาสัมพันธ์และผู้สนใจมาสมัครเองแล้ว ในพื้นที่ทำเองยังใช้วิธีการให้ตัวแทนแกนนำชุมชนไปเชิญชวนสมาชิกในหมู่บ้านโดยกำหนดจำนวนที่ต้องเชิญชวน เช่น จำนวน 5 คนต่อหมู่บ้าน ดังตัวอย่างข้อมูล

“ให้ อสม. ค้นหาคนดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ให้ อสม. 1 คน ค้นหา 5 คน” (อสม. พื้นที่ทำเอง นครสวรรค์)

“ผมก็ต้องไปหาลูกบ้านมา 5 คน ก็มีตัวผมด้วยคนนึง” (สมาชิก อบต. พื้นที่ทำเอง สงขลา)

ที่น่าสนใจคือกรณีผู้เข้าร่วมกิจกรรมงดเหล้าของบ้านท่ามะขามเอน ต.มหาโพธิ อ.เก้าเลี้ยว จ.นครสวรรค์ ไม่นับผู้ที่เลิกดื่มได้ต่อเนื่องมารวมยอดในปี 2565 นี้ เพราะจัดเป็นกลุ่มผู้เลิกได้แล้ว อย่างไรก็ตามทั้งพื้นที่ สคล. และพื้นที่ทำเอง “พระสงฆ์” โดยเฉพาะเจ้าอาวาสเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ให้ความรู้ แง่คิดต่อการลด ละเลิก มีผลต่อการสมัครใจ ลด ละ เลิก สุรา

3. กระบวนการ : ขั้นตอนหลักของการรณรงค์งดเหล้าเข้าพรรษา คล้ายกันทั้งพื้นที่ที่มี สคล.ร่วมดำเนินการและพื้นที่ดำเนินการเอง หากจะมีความแตกต่างกันในรายละเอียดของลักษณะกิจกรรม การสื่อสาร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสำคัญกับความต้องการผลลัพธ์ระยะสั้นหรือระยะยาว ต้องการช่วยเหลือกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับแอลกอฮอล์ กลุ่มใดบ้าง ดังเช่น กลุ่มที่มีจำนวนน้อยแต่ส่งผลกระทบมากต่อชุมชนคือกลุ่มผู้ติดสุราเรื้อรัง ผู้รับผิดชอบการรณรงค์ลด ละ เลิกเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในพื้นที่ สามารถเชื่อมโยงกลไกของหน่วยงานอื่นในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมได้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อกลุ่มเป้าหมายกลุ่มต่าง ๆ อาทิ กลไกของชมรม To be number one, กลไกการบำบัดฟื้นฟูโดยมีส่วนร่วมของชุมชน [Community based treatment and rehabilitation (CBTX)] รวมถึงกลไกอื่นของ สคล. ได้แก่ โรงเรียนคำพ่อสอน ตลอดจนการเสริมแรงจิตใจให้ลด ละ เลิก ต่อเนื่องยาวนานมากขึ้นแม้จะออกพรรษาแล้วก็ตาม ซึ่งกลวิธีพื้นฐานหลัก คือ การพูดคุย ถามไถ่สารทุกข์สุกดิบ การชมเชย โดยใช้ข้อเท็จจริงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทั้งนี้ยังเป็นกลวิธีที่ทำให้บุคคลเกิดความต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองที่มาจากแรงจูงใจภายในของตนเอง จะมีผลต่อความต่อเนื่องและยั่งยืนของพฤติกรรมใหม่ต่อไป ดังตัวอย่างข้อมูล

“ก็มีนะที่โรงเรียนคำสอนให้เด็กมาชวนพ่อแม่เลิกเหล้า แต่ไม่รู้ว่าจะพูดไหม หรือว่า พ่อแม่จะเชื่อไหม”

(ประชาชน พื้นที่ สคล. สิงห์บุรี)

หากกล่าวโดยละเอียดพื้นที่มี สคล. ร่วมดำเนินการเน้นกระบวนการ “ชวน ช่วย ชม เชียร์ เชิดชู” ใช้สื่อบุคคล ได้แก่ คนหัวใจเพชร หัวใจเหล็ก แกนนำต่าง ๆ เป็นผู้เชิญชวน เปิดรับสมัคร ลงชื่อสมัคร คัดกรอง จัดกิจกรรมวันเข้าพรรษามีการปฏิญาณตน กิจกรรมระหว่างพรรษาขึ้นอยู่กับแต่ละพื้นที่ออกแบบตามบริบท อาทิ จิตอาสา เชื่อมโยงกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยว ทำกลุ่มวิสาหกิจเพื่อหารายได้เพิ่ม เข้าร่วมกิจกรรมอื่นที่ สคล.จัด อาทิ การพัฒนาศักยภาพครอบครัว เครือข่ายแกนนำ stop drink network:SDN กิจกรรมหลังออกพรรษา อาทิ งานบุญตามเทศกาล ส่วนใหญ่พิธีมอบเกียรติบัตรจัดช่วงปีใหม่ให้ผ่านกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี งานบุญ

หรือเทศกาลอื่นของชุมชน เช่น วันพระใหญ่ปลายปี ทั้งนี้มีหลักคิดคือยึดเวลาการ ลด ละ เลิก

อนึ่ง มีข้อพึงระวังด้านความรู้สึกของผู้รับประกาศเกียรติบัตรกรณีมอบในเทศกาลอื่นหลังออกพรรษาไปเนิ่นนาน โดยเฉพาะความรู้สึกละเอียดใจในกลุ่มคนที่กลับไปดื่มหลังออกพรรษาแล้ว ดังนี้ตัวอย่างข้อมูล

“ผมว่าให้เลยก็ดี อย่างถ้านานไป คนที่กลับไปดื่มแล้วเขาจะรู้สึกอย่างไร ตอนรับ บางทีทำให้ไม่ค่อยกล้าไปรับ”
(แกนนำชุมชน พื้นที่ สคส. สงขลา)

ขณะที่พื้นที่ทำเองมีทั้งการทำงานทั้งรูปแบบ “โครงการ” และ “การทำเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีชุมชน” มีผู้ที่เลิกดื่มแล้วเป็นผู้นำในการเชิญชวนงดเหล้าเข้าพรรษา เช่น คนต้นแบบกลุ่มสุรานินนาม (AA: Alcoholic Anonymous) ในพื้นที่ทำเอง จ.ยโสธร หรือผู้นำในชุมชนที่เลิกดื่มแล้ว อาทิ นายก อบต. ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำในชุมชน พระสงฆ์ กิจกรรมที่ทำในระหว่างพรรษาคือ กิจกรรมทางศาสนา เช่น สวดมนต์ ตักบาตร สมาธิ ทุกวันพระ กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมสร้างสรรค์พื้นที่ส่วนรวม ให้สมาชิกในครอบครัวกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะการเข้า “ค่าย” เพื่อฝึกเรื่องการสื่อสาร กรณีผู้ติดสุรามีการดูแลและติดตามหลังการรักษาโดยสถานพยาบาลและเครือข่ายในพื้นที่ ดังตัวอย่างข้อมูล

“ผู้ใหญ่บ้านประสาน รพ.สต.บ้านท่ากระด้าง ส่งตัวเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลแก้วเลี้ยว รักษาตามอาการ นอนโรงพยาบาล แต่แต่ละครั้งเมื่อกลับบ้านก็จะหยุดสุราได้ 2 – 3 เดือน แล้วเริ่มดื่มใหม่ วนอยู่อย่างนี้” (เจ้าหน้าที่ภาครัฐ พื้นที่ทำเอง นครสวรรค์)

“ศูนย์สุขภาพใกล้บ้านใกล้ใจ ประเมินอาการทางกาย จำยาและวิตามินให้เพื่อป้องกันการขาดวิตามินบี หากมีอาการทางร่างกายที่รุนแรงส่งต่อโรงพยาบาลกุดชุม” (เจ้าหน้าที่ภาครัฐ พื้นที่ทำเอง ยโสธร)

“ผมก็เคยดื่ม เลิกมาหลายปี ถ้าใครอยากเลิก ผมช่วยเต็มที่ หมอจากศูนย์ จาก รพ.ก็มาช่วยสนับสนุน” (แกนนำชุมชน พื้นที่ทำเอง ยโสธร)

“กลุ่ม AA ให้กำลังใจดีมาก ไม่เคยทอดทิ้ง” (ผู้ร่วมกิจกรรม พื้นที่ทำเอง ยโสธร)

ในระหว่างการลด ละ เลิกนี้ กระบวนการที่สามารถช่วยกระตุ้นแรงจูงใจภายในหรือเห็นคุณค่าภายในตนว่าเขาสามารถทำได้นั้น คือ การได้สะท้อนเรื่องราว สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น ความรู้สึกนึกคิด สู่บุคคลอื่น ๆ ผ่านการบอกเล่าในวงสนทนา ดังตัวอย่างข้อมูล

“งดเหล้าที่ผ่านมาก็ชวนทำ **ประชาคมชุมชน** บางคนเลิกขาดก็มีนะ บางคนลด แต่เราเคารพการตัดสินใจของเค้า นะ ชวนให้คนเหล่านี้พูดเรื่องของเค้า ก็เกริ่นจากเรื่องอื่นก่อนแล้วมาเรื่อง นี้ ถ้าใครอยากงดเหล้าเข้าพรรษาในช่วงสามเดือนนี้มันจะเป็นประโยชน์ต่อเค้าอย่างไรบ้าง ก็ชวนเค้า ชวนลุงชวนป้าเหล่านี้มานั่ง เหมือนเสวนาเล็ก ๆ ลั่น ๆ อธิบายเนี่ยชีวิตเค้าเปลี่ยนไปอย่างไรบ้าง มีเงินซื้อข้าวให้ลูกให้เมีย เค้าสามารถไปทำกิจกรรมกับชุมชนได้ กล้าพูดได้เต็มปากว่า ว่า โอ้เมื่อก่อนนี้ แค่นี้ ถือว่าน้อย สำหรับกู นี้ เค้าก็มีเรื่องเล่าของเค้า” (แกนนำชุมชน พื้นที่ทำเอง กรุงเทพฯ)

4. ผลผลิต : ผู้สมัครใจเข้าร่วมงดเหล้าเข้าพรรษาทั้งพื้นที่สกล.สนับสุนนและพื้นที่ทำเอง ประกอบด้วยคนที่ตั้งใจหยุดดื่มทั้งพรรษา ลดการดื่ม และกลุ่มผู้เลิกดื่มแล้ว มีบางพื้นที่ทำการคัดกรองจำแนกประเภทเป็น ผู้ดื่มทั่วไป ดื่มประจำ ผู้ติด บางพื้นที่ระบุเป็นสถานการณ์ดื่มตามเกณฑ์ สกล. คือ หัวใจเพชร หัวใจหิน และลดปริมาณการดื่ม รายใหม่ที่เข้าปฏิญาณตนปีนี้ในปีแรกมักเป็นคนใกล้ชิดของคนหัวใจเพชรหรือหัวใจหิน ส่วนผู้ติดสุราเรื้อรังในบางพื้นที่ยังไม่สามารถเชิญชวนมาร่วมงดเหล้าเข้าพรรษาได้ เนื่องจากต้องได้รับการรักษาก่อน พื้นที่ทำเองส่วนใหญ่เน้นผู้นำทำก่อน ไม่เจาะจงว่าต้องหยุดทั้งพรรษา สรุปผลผลิตโดยภาพรวมได้แก่ ร่างกายแข็งแรงขึ้น รู้สึกสดชื่นขึ้น รับจ้างทำงานได้มากขึ้น ทำให้ได้รายได้มากขึ้น มีเงินเก็บเพิ่มขึ้น อาทิ นำเงินเก็บจำนวนที่เคยใช้เป็นค่าสุราไปซื้อทองได้ น้ำหนัก 2 สลึง กล้าช่วยเหลืองาน หรือ ทำจิตอาสาในชุมชนมากขึ้น

5. ความคิดเห็นต่อการรณรงค์งดเหล้าเข้าพรรษา

วันเข้าพรรษา และเทศกาลเข้าพรรษา ยังสามารถเป็นสัญลักษณ์ของ”โอกาส” ในการกระตุ้นให้คนมาร่วมกันทำความดีในรูปแบบวิธีการต่าง ๆ ได้ แม้ว่ากิจกรรมเชิญชวนการ ลด ละ เลิกดื่ม เหมือนเหมาะกับกลุ่มวัยผู้ใหญ่ วัยสูงอายุมากกว่าวัยหนุ่มสาว ในชุมชนที่มีการทำงานงดเหล้าเข้าพรรษามาอย่างต่อเนื่องทั้งที่เป็นพื้นที่ที่มี สกล.ร่วมดำเนินการและพื้นที่ทำเอง พบจุดร่วมที่ส่งผลต่อการทำเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องคือ “จุดยึดเหนี่ยว” ของผู้นำและของชุมชน คือ รู้ว่าทำเพื่อใคร เพื่ออะไร และที่สำคัญที่สุดคือการนำทำเรื่องที่ดีก่อประโยชน์กับคนในชุมชนนั้น สะท้อนให้ผู้นำทำได้รับรู้ถึงคุณค่าความดีงามภายในตนเอง นับเป็นการเสริมพลังหรือเสริมแรงจูงใจภายใน จึงทำให้ยังคงทำกิจกรรมนี้อย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็น “ประเพณี” ทั้งนี้ต้องหากลวิธี รูปแบบที่เหมาะสมกับยุคสมัย และเชื่อมโยงให้กลุ่มเด็ก เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชน ทั้งนี้ต้องดำเนินการอย่างเรื่อย ๆ เสมอ ไม่ใช่ลักษณะทำเฉพาะวันหรือเฉพาะช่วงเทศกาลเท่านั้น ดังตัวอย่างข้อมูล

“ต้อง ยกตัวอย่างจริง ๆ เลย ก็ยกตัวอย่างให้เขาดูเลย ให้คิดเอง อย่างพ่อเขาดื่ม ก็ให้ดูเลย ว่าดื่มแล้วเป็นแบบนี้ นะ ก็ให้เขาคิดเอง สอนแบบนี้ตั้งแต่ เด็ก ๆ เลย” (ลูกจ้างร้านค้า พื้นที่ สกล. สิงห์บุรี)

“สื่อมีผล แต่เราต้องแปลงสาร ให้เข้าถึง ให้หลากหลายมากขึ้น คือแต่ก่อนนี้ สื่อมุ่งไปที่คนดื่มจัด ๆ คนใช้แรงงาน แต่เดี๋ยวนี้ ตัวเลขของนักดื่มหน้าใหม่เพิ่มขึ้นเยอะ ชุมชนผมก็เยอะขึ้น นักดื่มหน้าใหม่ ในขณะที่เรากำลังทำให้คนงดเหล้า ลด ละ แม้กระทั่ง เลิก ก็เต็มที่อยู่แล้วก็ทำสุดกำลังอยู่แล้ว ขณะที่นักดื่มหน้าใหม่ เพิ่มขึ้น” (แกนนำชุมชนพื้นที่ทำเอง กรุงเทพฯ)

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 จัดการความรู้ โดยใช้เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนทั้งที่มี สกล.ร่วมดำเนินการและชุมชนที่ดำเนินการเอง ภายในอำเภอ หรือ จังหวัดเดียวกัน เพื่อหา good practice กระตุ้นให้เกิดการปรับปรุง พัฒนาเพิ่มเติมเพื่อนำไปสู่ best practice และ benchmarking ต่อไป

6.2 สร้างกลไก จุดประกายให้มี “ความอยากทำ” เพื่อให้เกิดการ “ระเบิดจากภายใน” ทำให้เห็นประโยชน์ ใช้ ตัวอย่างจากประสบการณ์จริงทั้งทางบวกและลบ สุดท้ายทำให้เห็นว่าประโยชน์ได้กับตัวเอง ดังกรณี

ชุมชนที่ดำเนินการเอง ผู้นำทำเป็นผู้ติดแล้วเลิกได้ (ไม่ใช่ติ่มทั่วไป คนติ่มทั่วไปยังไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงของตนเองอย่างชัดเจน) เนื่องจากมีความเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกความคิด และสามารถสื่อสารโน้มน้าวหรือให้คำแนะนำได้อย่างเป็นธรรมชาติ

6.3 กลไกการเสริมแรง เชื่อมโยง รูปแบบวิธีการกิจกรรมที่เป็นการ “เสริมแรงภายใน” ให้มากขึ้น เพื่อตอกย้ำแรงจูงใจภายในตนให้หนักแน่นมั่นคงมากขึ้น อาทิ การเริ่มทำในสิ่งที่ทำแล้วยังคงมีหลักฐานเชิงประจักษ์ ที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ หรือ ในชุมชนตนเอง

6.4 บูรณาการการดำเนินงานโครงการของ สคส. โดยเฉพาะ ชุมชนคนสู່เหล้าและโพธิสัตย์น้อยในพื้นที่เป้าหมายเดียวกัน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์และผลกระทบมากขึ้น

6.5 สร้างกลไกและกระบวนการทำกิจกรรมที่ต่อเนื่องในชุมชนสำหรับกลุ่มผู้ติดสุราเรื้อรัง หรือ กลุ่มติ่มแบบอันตราย (ติ่มประจำ)

6.6 ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการนำประเด็น ลด ละ เลิก เครื่องติ่มแอลกอฮอล์ ผลักดันเข้าสู่ข้อตกลงของชุมชน ตำบลหรือท้องถิ่น ร่วมปฏิบัติตามข้อตกลงสาธารณะและทบทวนบทเรียนร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง